

Alfonsas Šiaulys, Laima Kruopaitė, Ramūnas Musteikis
LDM Prano Gudyno restauravimo centras
A. Goštauto g. 9, Vilnius
Tel. (8 5) 261 9854
El. p. restcentras@muziejus.ldm.lt

ALFONSAS ŠIAULYS, LAIMA KRUOPAITĖ, RAMŪNAS MUSTEIKIS

Prano Gudyno antkapinio paminklo restauravimas

Dailėtyrininkas, restauratorius Pranas Gudynas (1919 12 27–1979 09 14) palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse. Antkapinis paminklas pastatytas 1981 metais¹. Paminklą sukūrė tautodailininkai drožėjas Algirdas Šalkauskas ir kalvis Stasys Glinskis. A. Šalkauskas prisimena: „Po Prano Gudyno mirties 1979 m. Lietuvos liaudies meno draugija paskelbė konkursą antkapiniam paminklui sukurti (nuo 1966 m. P. Gudynas vadovavo draugijai). Tuo metu aš dirbau restauratoriumi Lietuvos liaudies buities muziejuje ir kaip liaudies meistras dalyvaudavau draugijos veikloje – medžio drožėjų parodose, stovyklose. Dabar nebeatsimenu, kas pasiūlė dalyvauti konkurse. Meno tarybai pateikiau paminklo maketą ir tris priedines paminklo plokštumos liaudies ornamentikos pavyzdžius. Taryba pasirinko makete pateiktą ornamentikos pavyzdį, tik pasiūlė pakeisti užrašo šriftą. Antkapį kūriau iš ąžuolo masyvo; darbas ėjosi sklandžiai, tik nuogaštavau, kad, laikui bėgant, paminklo plokštumoje neatsirastų dideli įtrūkimai. Saulutę pagal mano projektą nukalė liaudies meistras kalvis Stasys Glinskis. Paminklui pasirinkau stilizuotos liaudiškos koplytėlės formą su stogeliu ir saulute, tik Rūpintojėlis tais laikais netiko...“²

Reikšminiai žodžiai: Pranas Gudynas, antkapinis paminklas, koplytėlės forma, medieną ardantys mikrogyvai, polimeras „Plexisol P 550-40“, apsauginis preparatas „Ekotep“.

Antkapinio paminklo būklė prieš restauravimą

Paminklas (unikalus objekto kodas 31174) sukurtas iš vientiso ąžuolo medienos ruošinio, jo dydis 235(180)x58x25 cm³. Dvišlaitis stogelis dengtas vario skarda, saugančia medieną nuo tiesioginių kritulių. Virš stogelio sumontuota 55 cm aukščio juodojo metalo kaltinė dekoratyvinė saulutė. Bėgant laikui paminklo mediena patamsėjo, suaižėjo, metalą stipriai

Prano Gudyno kapas
prieš tvarkymo darbus.

Fot. A. Šiaulyš

—
Paminklas LDM
Prano Gudyno
restauravimo centro
dirbtuvėse.

Fot. A. Šiaulyš

pažeidė korozija. Apatinė paminklo dalis nebuvo izoliuota nuo grunto, tad drėgmė iš dirvožemio skverbėsi į medieną ir susidarė palankios sąlygos veistis medieną ardantiems mikrogybams.⁴ Dėl to ji suminkštėjo, sutrešo, prarado atsparumą mechaniniam poveikiui, ėmė trupėti. Visas paminklo paviršius buvo padengtas aplinkos nešvarumais, apnašomis, dulkėmis. Atskiri fragmentai apaugo dumbliais.⁵

Bendras paminklo plotas yra 298,8 dm². Mediena sunykusi 20 dm² plote; 45 dm² plotas patrešęs, pažeistas mikrogybų, minkštas; plyšiai medienoje sudaro 70 dm². Metalinio kryžiaus-saulutės plotas – 17 dm².

Medienos mikrobiologiniai tyrimai

Atlikus medienos ėminių mikrobiologinius tyrimus nustatyta, kad ant sutrešusios medienos kartu su dirvožemio dalelėmis nusėdusios ir mikrogybų sporos. Mikrogybai identifikuoti pagal kultūrinius ir morfologinius požymius. Išskirtos šios rūšys: *Trichoderma hamatum* Bainier, *Penicillium oxalicum* Curie et Thom, *Penicillium spinulosum* Thom, *Mucor hiemalis* Webmer; dominuoja *Trichoderma* ir *Penicillium* genčių grybai. *Trichoderma hamatum* rūšis aptinkama pūvančioje medienoje, dumble. Šios genties grybai aktyviai įsisavina įvairius azoto šaltinius, ardo celiuliozę ir chemiaceliuliozę. *Penicillium spinulosum* rūšis išskiria į aplinką įvairius metabolitus, ardančius celiuliozę, pektiną, chitiną. Visi medienos ėminyje išskirti grybai yra aktyvūs celiuliozės, lignino, chitino, pektino ardytojai. Be mikrogybų ant medienos buvo gausu samanų ir *Pleurococcus* genties žaliųjų dumblių. Prieita išvada, kad grybų pažeistą medieną reikia pašalinti, likusią būtina dezinfekuoti.

Mikrobiologinius tyrimus atliko Irena Bubinienė.

Medienos skilimai.

Fot. R. Musteikis

—

Paviršiaus taršos
(apnašų ir žaliųjų
dumblių) šalinimas.

Fot. A. Šiaulyš

—

Medienos tvirtinimas.

Fot. R. Musteikis

Plieninės plokštės ir strypų montavimas.

Fot. A. Šiaulyš

—

Surūdijęs kryžius-saulutė.

Fot. A. Šiaulyš

Restauravimo eiga

Polichromuoto medžio restauratorius, ekspertas Alfonsas Šiaulyš parėngė konservavimo ir restauravimo darbų programą, kurią patvirtino Kultūros paveldo departamento restauravimo taryba.

Paminklas kapinėse išmontuotas naudojant automobilinį kraną. Pašalintas suirusios medienos fragmentas, buvęs įbetonuotas grunte. Paminklą pervežus į LDM Prano Gudyno restauravimo centro dirbtuves, prasidėjo konservavimo-restauravimo darbai. Pirmiausia buvo šalinami paviršiaus nešvarumai: apsauginės dangos likučiai, medienos apnašos, samanos ir dumbliai. Jie gramdyti šeriniiais šepetėliais, skalpeliais, gremžtukais, medienos paviršių drėkinant demineralizuotu vandeniu. Siekiant nepažeisti autentiškos medienos patinos, šie darbai atlikti itin atsargiai. Kad būtų neutralizuotas mikrobiologinis užterštumas ir bandant jo išvengti ateityje, nuvalyta mediena dezinfekuota technologų rekomenduotomis priemonėmis: antiseptiku „Asepas-2“ ir insekticidu „Hylotox Q“. Preparatai buvo purškiami ir tepami teptukais⁶.

Suirusi mediena paminklo apatinėje dalyje tvirtinta polimero „Plexisol P 550-40“ 10 % tirpalu vaitspирite. Vietose, kur polimeras sunkiau skverbėsi, tirpalo koncentracija mažinta iki 5 %. Sotinta kas tris dienas, kol mediena sutvirtėjo ir paviršiuje ėmė kauptis polimero perteklius. Jis pašalintas marlės tamponais, suvilgytais vaitspирite. Plyšiai ir ertmės

Prano Gudyno antkapinis paminklas po restauravimo.

Fot. A. Šiaulyš

užtaisytos polimero „Plexisol P 550-40“ ir medienos miltų mišiniu.⁷ Paminklas padengtas pagal skandinavišką technologiją iš natūralių medienos dervų ir linų aliejaus gaminamu apsauginiu drėgmei atspariu preparatu „Ekotep“.

Metalinio kryžiaus (saulutės) konservavimas

Nuo metalinio kryžiaus paviršiaus metaliniais šepetėliais, gremžtukais ir skalpeliais pašalintos rūdys. Paviršius nuriebinas ir padengta antikoroziiniu preparatu „Hammerite“. Jis dengtas dviem sluoksniais, tepant pirmąjį preparatas buvo praskiestas vaitspiritu santykiu 1:1.⁸

Prano Gudyno kapavietės sutvarkymas po paminklo restauracijos

Restaruotą Prano Gudyno antkapinį paminklą reikėjo įmontuoti atgal į jo stovėjimo vietą. Šis darbas patikėtas UAB „Žybartava“.⁹ Pagal

VILNIAUS ANTAKALNIO KAPINĖS

25 KV. 372 KAPAV.
PALAIDOTI PRANAS GUDYNAS 1919 - 1979
BIRUTĖ GUDYNAITĖ 1953 - 2012

1. PALIEKAMAS ESAMAS RESTAURUOTAS AŽUOLINIS PAMINKLAS
2. KAPAVIETĖS UŽDENGIMO IR ŠONINĖS APDAILOS PLOKŠTĖS PAGAMINTOS IŠ POLIRUOTO, DEGINTO, MATINIO IMPALA IR OLG. GRANITŲ. DALIS KAPAVIETĖS IŠKLOTA TAMSIAI PILKOMIS GLUDINTOMIS GR. TRINKELĖMIS. TAKELIAI GRĮŠTI SKALDYTOMIS JUODOMIS GR. TRINKELĖMIS.

UŽSAKOVAS PRANAS GUDYNAS

ADRESAS
TELEFONAS 868743657, pranas.gudynas@gmail.com
PROJEKTUOJA IR GAMINA UAB "ŽYBARTUVA"
ADRESAS BALTOJI VOKĖ DURPININKŲ 1B.
TELEFONAS 838043328

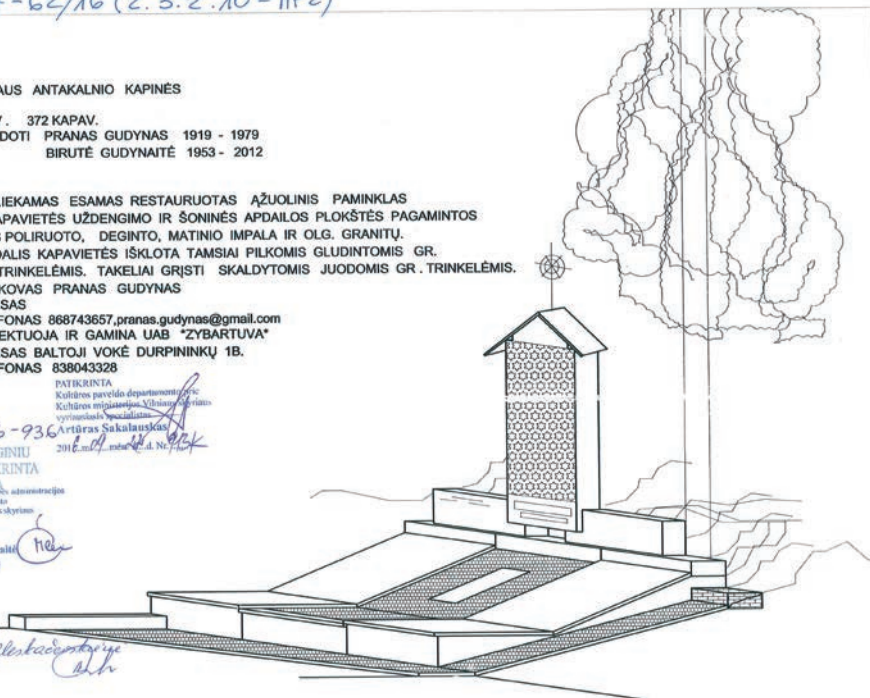
PATIKRINTA
Kultūros paveldo departamentas
Kultūros mįsiasėties, Vilius
vyriausiosios specialistės
vertinimas šalia uskūnas
2016.09.06, Nr. 116

Reg. Nr. 16-936
PAVELDOSAUGINIŲ
POŽIŪRIŲ PATIKRINTA

PRITARTA
Kultūros paveldo departamentas
Kultūros paveldo apsaugos skyriaus
vyriausioji specialistė

Monika Čekauskaitė
2016-09-07

Penjūnė
Ačiū už patarimus
2016.09.06

Prano Gudyno kapavietės
sutvarkymo projektas.

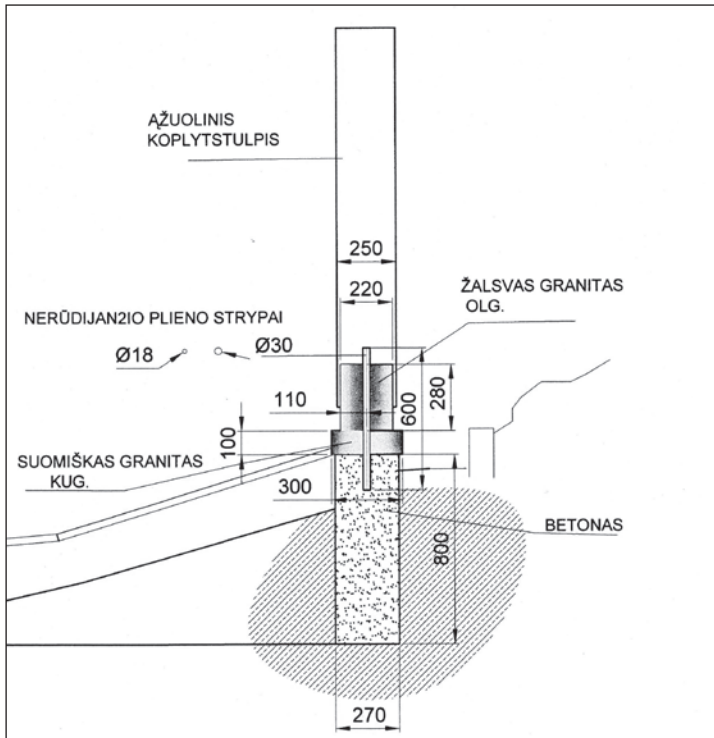
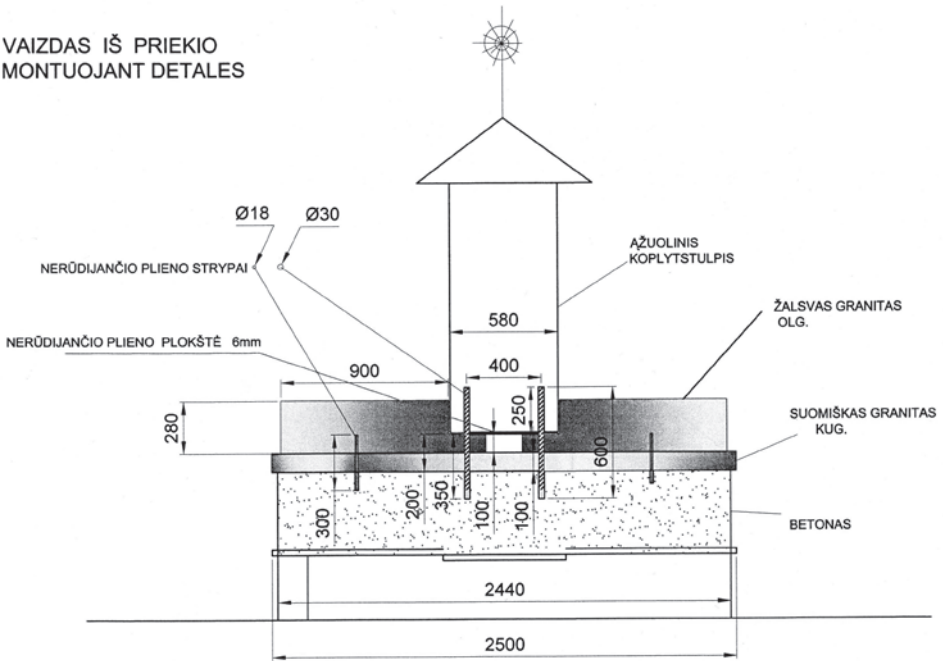
UAB „Žybartuva“ projektas

projektuotojų parengtą brėžinį paminklo įstatymui ir įtvirtinimui į vietą pagaminta nerūdijančio plieno konstrukcija: 21x54x0,5 cm dydžio plokštė bei du 60 cm ilgio ir 3 cm skersmens strypai. Jie įgręžti į paminklą, plokštė pritvirtinta paminklo apačioje – visa tai tam, kad nebūtų tiesioginio medienos sąlyčio su betonu. Paminklas pervežtas atgal į kapines ir sumontuotas, kaip numatyta kapavietės sutvarkymo projekte. Autentiškas antkapio vaizdas liko išsaugotas.

Viršutinę paminklo dalį dengia šalia kapavietės auganti eglė, kurios šakos sulauko drėgmę ir sudaro sąlygas ant medienos vėl augti samanoms, veistis mikrogybams. Šakas pasiūlyta nugenėti. Be to, antkapį būtina nuolat prevenciškai prižiūrėti: rekomenduota kas dvejus ar trejus metus atnaujinti jo apsauginę dangą, o pastebėjus medienos pokyčius kviešti restauratorius, kad šie profesionaliai įvertintų situaciją.

Iliustratyviausias antkapinių paminklų restauravusių specialistų darbo įvertinimas yra Prano Gudyno (a. a. Prano Gudyno sūnaus) laiškas restauratoriui Alfonsui Šiauliui: „Gerbiamas Alfonsai, Vėlinių išvakarėse noriu nuoširdžiai padėkoti už puikiai ir labai profesionaliai atliktą darbą restauruojant mano tėvo Prano Gudyno antkapinį paminklą. Dabar jis atrodo puikiai. Labai Jums ačiū. Net neįsivaizduoju, kaip man būtų pavykę sutvarkyti tėvo kapą be muziejaus darbuotojų paramos ir užtarimo. Su geriausiais linkėjimais, Pranas Gudynas“¹⁰.

VAIZDAS IŠ PRIEKIO
MONTUOJANT DETALES

Paminklo įtvirtinimo
brėžinys Nr. 1.

UAB „Žybartuva“ projektas

Paminklo įtvirtinimo
brėžinys Nr. 2.

UAB „Žybartuva“ projektas

Išnašos

1. Plačiau apie tai žr.: *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1969, t. 33, p. 239; *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*, Vilnius, 1988, t. 1, p. 269, 277; Lietuvos Respublikos istorijos ir kultūros paminklų sąrašas, Vilnius, 1993, p. 210; Mažeikienė O., „Pranas Gudynas – ilgametis muziejaus direktorius“, *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, 1996, p. 265–266.
2. Citata iš Algirdo Šalkausko 2017 m. spalio 31 d. laiško Laimai Kruopaitei.
3. Morkevičius A., Papreckis B., *Mediena ir jos gaminiai* [žodynas], Vilnius, 2004, p. 68, 105–106.
4. https://www.ekspertai.lt/impregnantai_dazai_medienai/patarimai/rastu_apsauga_nuo_grybelio (žiūrėta 2017-11-16).
5. <https://mokslai.lt/referatai/biologija/augalu-biologijos-konspektas.html> (žiūrėta 2017-11-16).
6. Plačiau apie tai žr.: Bubinienė I., *Naujų antiseptikų pritaikymas meno kūrinių apsaugai nuo mikroorganizmų* [rankraštis], Vilnius, 2004; Bubinienė I., *Pagrindinės vabzdžių rūšys, pažeidžiančios negyvą medieną. Profilaktika ir kova* [rankraštis], Vilnius, 2001; Bubinienė I., *Muziejinių eksponatų biologiniai kenkėjai* [rankraštis], Vilnius, 1998; <http://www.asepas.lt/asepas-2-antiseptikas-lauko-medienai.html> (žiūrėta 2017-11-16).
7. Plačiau apie tai žr.: Lukšėnienė J., Makuška R., „Gamtinės kilmės rišikliai ir plevėdariai dailės kūrinių ir restauravimo technologijose“, *Muziejinių eksponatų priežiūra, II dalis*, Vilnius, 2009, p. 327–454; Lukšėnienė J., Makuška R., „Sintetiniai polimerai – dailininkų ir restauratorių medžiagos“, *Muziejinių eksponatų priežiūra, II dalis*, Vilnius, 2009, p. 278–313.
8. Plačiau apie tai žr.: Skučas V., *Metaly korozija*, Vilnius, 2007, p. 51–58.
9. Plačiau apie tai žr.: Kapavietės Nr. 372 Antakalnio kapinių 25 kvartale sutvarkymo projektas, 2016 09 22, Reg. Nr. 16–936.
10. Prano Gudyno 2017 m. spalio 31 d. laiškas Alfonsui Šiauliui.

Literatūra ir šaltiniai

1. *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1969, t. 33.
2. *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*, Vilnius, 1988, t. 1.
3. *Lietuvos Respublikos istorijos ir kultūros paminklų sąrašas*, Vilnius, 1993.
4. Mažeikienė O., „Pranas Gudynas – ilgametis muziejaus direktorius“, *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, Vilnius, 1996.
5. Algirdo Šalkausko 2017 m. spalio 31 d. elektroninis laiškas Laimai Kruopaitei.
6. Morkevičius A., Papreckis B., *Mediena ir jos gaminiai* [žodynas], Vilnius, 2004.
7. Interneto svetainė www.ekspertai.lt, prieiga internete https://www.ekspertai.lt/impregnantai_dazai_medienai/patarimai/rastu_apsauga_nuo_grybelio (žiūrėta 2017-11-16).
8. Interneto svetainė www.mokslai.lt, prieiga internete <https://mokslai.lt/referatai/biologija/augalu-biologijos-konspektas.html> (žiūrėta 2017-11-16).
9. Bubinienė I., *Naujų antiseptikų pritaikymas meno kūrinių apsaugai nuo mikroorganizmų* [rankraštis], Vilnius, 2004.
10. Bubinienė I., *Pagrindinės vabzdžių rūšys, pažeidžiančios negyvą medieną, Profilaktika ir kova* [rankraštis], Vilnius, 2001.

11. Bubiniėnė I., *Muziejinių eksponatų biologiniai kenkėjai* [rankraštis], Vilnius, 1998.
12. Interneto svetainė www.asepas.lt, prieiga internete <http://www.asepas.lt/asepas-2-antiseptikas-lauko-medienai.html> (žiūrėta 2017-11-16).
13. Lukšėnienė J., Makuška R., „Gamtinės kilmės rišikliai ir plevėdariai dailės kūrinių ir restauravimo technologijose“, *Muziejinių eksponatų priežiūra. II dalis*, Vilnius, 2009.
14. Lukšėnienė J., Makuška R., „Sintetiniai polimerai – dailininkų ir restauratorių medžiagos“, *Muziejinių eksponatų priežiūra. II dalis*, Vilnius, 2009.
15. Skučas V., *Metaly korozija*, Vilnius, 2007.
16. *Kapavietės Nr. 372 Antakalnio kapinių 25 kvartale sutvarkymo projektas*, 2016 09 22, Reg. Nr. 16-936.
17. Prano Gudyno 2017 m. spalio 31 d. laiškas Alfonsui Šiauliui.

Restoration of the grave monument of Pranas Gudynas

ALFONSAS ŠIAULYS, LAIMA KRUOPAITĖ, RAMŪNAS MUSTEIKIS

Art researcher and restorer Pranas Gudynas (27 12 1919–14 09 1979) was buried at the Antakalnis Cemetery in Vilnius. His grave monument was erected in 1981. The monument was created by folk artists Algirdas Šalkauskas (carver) and Stasys Glinskis (blacksmith).

The monument was created from a length of oak timber and the roof was covered with a plate of tin sheet. A decorative hammered sun motif adorned the roof. The timber darkened due to atmospheric conditions, cracking in places, and the metal was severely affected by corrosion. The base of the monument was not isolated from the earth, so the dampness from the soil penetrated the timber. As a result, the timber lost its resilience, softened and started to crumble. The surface of the monument became covered in debris and separate fragments became covered in algal matter.

Microbiological research revealed that the deteriorated timber contained microfungal spores. Aside from the microfungi, there was also a lot of moss and green algae.

The monument was dismantled from its location and taken to the LAM Pranas Gudynas Restoration Centre workshops. Surface debris (remains of the protective coating, timber debris, moss and algae) was mechanically removed, trying to avoid damaging the authentic patina of the timber. The cleaned timber was given an antiseptic treatment aimed at eliminating microbiological pests. These treatments were sprayed on and applied with brushes.

The deteriorated timber at the base of the monument was reinforced using the polymer Plexisol P 550-40 in a solution of 10% white spirit. The cracks and gaps were filled with a mixture of polymer and timber powder. The monument was coated in a water-resistant layer made from natural wood resin and linseed oil.

The black metal handiwork of the blacksmith, the sun motif, was preserved and given an anti-corrosion coating.

A stainless steel construction was made for fitting the monument back on site. The strips were drilled into the monument, with a plate fixed to the base of the monument to prevent any direct contact with the concrete. The monument was taken back to the cemetery and installed.